

Судово-експертна діяльність в умовах глобалізації

Павлос Кіпоурас *^a, Інесса Овсянникова **^b

* Професор «Школи судової графології», «Школи судової графопатології»,
«Паризької середньої школи» (м. Прато, Італія), м. Афіни, Греція,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4021-7584>, e-mail: kippaolo@gmail.com

** Аспірантка, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.
М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3351-7781>,
e-mail: hniise@hniise.gov.ua

^a Адміністрування проекту, методологія.

^b Концепція, написання оригінального проекту.

DOI: 10.32353/khrife.3.2021.12 УДК 343.98:342.95

Надійшло 25.11.2021 / Рецензовано 08.12.2021 / Прийнято до друку 14.12.2021 /
Доступно онлайн 30.12.2021

Міжнародна судово-експертна діяльність у сучасних реаліях набуває дедалі більшої популярності й характеризується посиленням глобалізаційних процесів у міжнародних відносинах, утворенням єдиного інформаційного простору, в умовах якого більш ефективними стають транснаціональні зв'язки як правозахисних і правоохоронних організацій, так і судово-експертних установ, а також окремих судових експертів та науковців, що спеціалізуються на питаннях судової експертизи й судово-експертної діяльності.

Метою статті є розглядання процесів стандартизації й акредитації як основних напрямів міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності в умовах глобалізації і провідних інструментів визнання результатів дослідження та висновків судового експерта. Акцентовано увагу на тому, що застосування міжнародних стандартів в галузі судової експертизи є першочерговим завданням, яке сприятиме підвищенню надійності, прозорості й упевненості в судових доказах і зроблених експертом висновках.

Підкреслено, що один із важливих чинників підвищення ефективності судово-експертної діяльності на міжнародному рівні — співпраця з Європейською мережею інститутів судової експертизи (ENFSI), основним напрямом діяльності якої є покращення взаємообміну інформацією в галузі криміналістики. Запропоновано певні кроки на шляху до забезпечення незалежності судового експерта, підвищення якості наданих ним висновків та ефективності судово-експертної діяльності загалом.

Ключові слова: акредитація; глобалізація; ефективність; міжнародне співробітництво; судово-експертна діяльність; стандартизація.

Постановка наукової проблеми

В умовах глобалізації кожна країна намагається створити власний інструментарій розв'язання нагальних проблем, спираючись на підтримку інших держав. Це зумовлено тим, що глобальні проблеми мають детермінований характер — іще не встигли розв'язати одну, як постає інша, іще складніша. Важлива роль у попередженні та подоланні глобалізаційних викликів належить розробленню ефективних управлінських механізмів.

Так чи інакше сучасний світ має змиритися із незворотністю сучасних глобалізаційних процесів і виробити механізми пом'якшення їх негативних впливів або навіть запобігання таким впливам.

Одним із важливих механізмів розв'язання й попередження глобальних проблем є розвинена співпраця між державами в політичній, економічній, гуманітарній, інформаційній і військовій сферах ¹. Це твердження рівною мірою стосується також судово-експертної діяльності. Її ефективний розвиток у сучасних умовах світової глобалізації та демократизації публічних відносин зумовлює потребу в ґрунтовному дослідженні й імплементації міжнародного досвіду в цій сфері, приведенні норм національного законодавства у відповідність до сучасних вимог міжнародних стандартів та укріплення міжнародного співробітництва між її суб'єктами.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Останніми роками глобалізація стала одним із найбільш уживаних понять у різних наукових сферах, водночас єдиною концептуальною системою поглядів щодо розуміння його змістовності й характеру впливу до сьогодні так і не сформовано. Як багатоаспектне поняття глобалізація має кілька вимірів: фінансовий, економічний, політичний тощо ². З'ясування сутності поняття «глобалізація» спричиняє чимало дискусій у науковій спільноті, у межах яких осмислюють теоретико-методологічні підходи до змісту цієї категорії та створюють відповідні наукові напрями й наукові школи. Глобалізацію як соціальне явище в різних дослідницьких традиціях розглядають із різних боків. Водночас, незважаючи на численні спроби науковців запропонувати змістовне тлумачення цього поняття, воно й досі залишається методологічно суперечливим і має доволі розмитий семантичний зміст.

Так, на думку Н. Косолапова, «глобалізація являє собою якісно самостійну, складну систему явищ та відносин, цілісну в її системності, але внутрішньо суперечливу» ³ [Тут і далі переклад наш. — Автори.].

Важлива роль у контексті з'ясування сутності глобалізації належить розмежуванню категорій «глобальності» і «транснаціональності». Такий підхід, зокрема, поділяє М. Л. Чешков, який під

- 1 Див.: Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / за заг. ред. д-ра філософ. наук, проф. В. М. Князева. Київ, 2007. С. 639. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/lib/1/category/1179/view/1730> (дата звернення: 24.11.2021).
- 2 Yameogo C. E. W., Omojolaibi J. A., Dauda R. O. S. Economic globalisation, institutions and environmental quality in Sub-Saharan Africa. *Research in Globalization*. 2021. Vol. 3. 100035. P. 1—9. DOI: 10.1016/j.resglo.2020.100035 (дата звернення: 24.11.2021).
- 3 Косолапов Н. Глобализация: сущностные и международно-политические аспекты. *Мировая экономика и международные отношения*. 2001. № 3. С. 69—73.

транснаціональністю розуміє момент, аспект глобалізації з її просторами ⁴.

Дещо інша позиція у розумінні такого розмежування належить В. Беку, який ототожнює транснаціональні форми з інтернаціональними, макрорегіональними, внутрішньонаціональними ⁵. Відповідно до цього глобалізацію він розглядає крізь її багаторівневність і багатозначність конкретності форм існування.

Особливо важлива роль у з'ясуванні сутності глобалізації належить напряму економічної соціології, методологічною базою якого є праці таких дослідників, як М. Вебер, Т. Веблен, Е. Дюркгейм, М. Полані та ін. ⁶ Завдяки цим працям уперше соціологічно обґрунтовано сутність процесів глобалізації.

Не менш важливе значення для спроби з'ясувати зміст глобалізації має школа міжнародної політичної економії, особливо розвинена в англосаксонських країнах. Сутність глобалізації більшість дослідників, які представляють цей напрям, тлумачить через взаємозв'язок міждержавних відносин та економіки. Р. Андерхілл, Л. Вейс, Д. Хелд та ін. ⁷ ставлять питання щодо того, якою

мірою зовнішня політика впливає на світові господарські процеси і тим самим призводить до встановлення єдиних стандартів суспільно-економічного й політичного розвитку.

Дійсно, сьогодні наближення національного законодавства до цивілізованих світових еталонів у галузі прав людини передбачає відповідність міжнародним правовим і професійним стандартам. В умовах глобалізації процес підвищення ефективності судово-експертної діяльності повинен відбуватися не лише завдяки вдосконаленню правового регулювання судово-експертної діяльності та розширення кола вирішуваних експертних завдань, а й шляхом перейняття і втілення у практику найкращого світового й європейського досвіду.

У спеціальній юридичній літературі предметом наукових досліджень були міжнародні стандарти прав людини, доказування, досудового розслідування, інші стандарти у сфері судочинства. Проблематика міжнародних стандартів судово-експертної діяльності також є предметом досліджень у працях багатьох науковців і практиків ⁸. Водночас

4 Чешков М. А. Смысл противостояния: не альтернативность, но вариабельность. *Там же*. 2002. № 6. С. 28—39.

5 Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну; пер. с нем. Москва, 2000. С. 123.

6 Див., напр.: Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика; пер. з нім. О. Погорілий. Київ, 1998. 534 с.; Veblen T. The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions. New York, 1899. 400 p.; Ibidem. The Place of Science in Modern Civilisation and Other Essays. New York, 1919. 476 p.; Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение; пер. с фр. А. Б. Гофмана. Москва, 1995. 352 с.; Polanyi M. Science, Faith and Society: Eighteenth Series Riddell Memorial Lectures. London, 1946. 84 p.

7 Див., напр.: Coleman W. D., Underhill G. D. Regionalism and Global Economic Integration. London, 1998. 264 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203058350> (дата звернення: 24.11.2021); Weiss L. The State Augmenting Effects of Globalisation. *New Political Economy*. 2005. Vol. 10. № 3. P. 345—353. DOI: 10.1080/13563460500204233 (дата звернення: 24.11.2021); Ibidem. The Myth of the Powerless State: Governing the Economy in a Global Era. Oxford, 1998. 280 p.; Held D., McGrew A. Globalization theory: approaches and controversies. Cambridge—Massachusetts, 2007. 288 p.

8 Див., напр.: Ключев О. М. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності в Україні. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річ. створ. ХНДІСЕ

слід погодитися з О. П. Угровецьким і В. Є. Маланчаком, які передумовами підвищення ефективності судово-експертної діяльності вважають удосконалення її правових підвалин, побудову моделі співпраці експертних установ України та країн ЄС на основі міжнародних стандартів, забезпечення прав і свобод людини у сфері судочинства, водночас називаючи ці передумови теоретико-прикладними проблемами, які до сьогодні недостатньо розроблено та які потребують більшої уваги з боку наукової спільноти⁹.

Актуальним питанням на сучасному етапі, як зазначає О. М. Ключев, є також розширення участі судово-експертних установ у міжнародному співробітництві, посилення їх ролі в подальшому розвитку теорії та практики криміналістики й судової експертизи¹⁰. Отже, розв'язання згаданих питань актуальне для подальших наукових розвідок із метою формування теоретико-правових засад і практичних рекомендацій.

Мета роботи

Розглянути процеси стандартизації й акредитації як основних напрямів здійснення міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності в умовах глобалізації.

Викладення основного матеріалу дослідження

У сучасному світі поглиблюються зв'язки між країнами, перетворюючи різні держави на єдину глобальну систему. Глобалізація відчутно впливає на модернізацію національних систем державного управління. Вона також надає нові можливості для розвитку людства, перетворюючись на «інтеграцію інтересів та можливостей у реальному часі», відміння історичний час, а певною мірою — навіть простір. Теоретично нині будь-яка країна і будь-який народ, незважаючи на специфіку своєї історії, можуть скористатись економічними, геополітичними й технологічними перевагами, що відкриваються перед ними, якщо вони відчинять свої двері міжнародній спільноті¹¹. Поняття «глобалізація», утворюючи певний категорійний комплекс для опису суті й характеру цивілізаційних перетворень, має своє смислове навантаження. Це поняття активно використовують для характеристики сучасних змін життєдіяльності, переходу людства на якісно новий рівень — від національно-державної до транснаціональної фази суспільств і постіндустріальної, інформаційної фази суспільного розвитку загалом. Концепція глобалізації стала одним із найпоширеніших інстру-

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10—11.10.2018). Харків, 2018. С. 5—8 ; Чернявський С. С., Черноус Ю. М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (Харків, 15—16.04.2021). Харків, 2021. С. 86—88.

- 9 Див.: Угровецький О. П., Маланчак В. Є. Напрямок формування сучасного теоретичного підґрунтя судово-експертної діяльності в Україні. *Судова експертиза: сучасність та майбутнє* : зб. мат-лів кругл. столу (Львів, 25.01.2018). Львів, 2019. С. 132—135.
- 10 Kluiev O. International Research Cooperation is Effective Mechanism for Forensic Science Improvement. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2021. № 1(3). P. 34—40. DOI: 10.32353/acfs.3.2021.02 (дата звернення: 19.11.2021).
- 11 Войтович Р. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2013. № 2. С. 14—23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2013_2_4 (дата звернення 24.11.2021).

ментів аналізування соціальних процесів у сучасному суспільствознавстві¹².

Глобалізація сприяла підвищенню продуктивності й економічному зростанню протягом десятиліть. Це допомогло інтегрувати країни, що розвиваються, поширити технології, знання, культуру та створити взаємопов'язане глобальне співтовариство¹³. Глобалізація в її сучасному варіанті призводить до «переформатування» структури сучасного світу, у результаті чого коригуються національні системи державного управління, змінюються стратегії економічного, політичного й духовного розвитку, що породжує суцільну взаємозалежність держав, яка складає основу функціонування світу.

Взаємозалежність країн збільшується, уніфікуючи та стандартизуючи умови й фактори розвитку окремих держав, що є своєрідним індикатором визначення рівня сталості розвитку національних країн, їх потенціалу в протистоянні викликам глобалізаційних процесів, які сьогодні стають основним критерієм об'єднання держав у відповідні глобальні чи регіональні структури. Протистояти таким глобалізаційним викликам здатна лише держава, яка має активну систему управління, реалізує власну геополітичну стратегію розвитку, максимально захищає суверенітет, орієнтується в глобальному просторі,

а головне — має ефективні механізми впливу й керує ними¹⁴.

Специфіка сучасного етапу глобалізації полягає передусім у тому, що це — багатоаспектний процес суттєвих змін. Відомо, що основною умовою глобалізації є формування єдиного політичного простору, який, зі свого боку, має забезпечити вироблення єдиної політичної мови, що слугувала б основою порозуміння між світовими культурами. Без цього політичний діалог цивілізацій залишається на рівні номінальних конструкцій, і в жодному разі не є реальною політичною практикою ефективного розвитку держав¹⁵. Слушно зауважили Т. О. Коломоєць та П. О. Баранчик, що в сучасному світі, який глобалізується, проблема верховенства права виходить за межі державних кордонів¹⁶. Не оминаючи питання розвитку юридичної науки і права, процеси глобалізації мають свою специфіку в різних сферах, зокрема в галузі судової експертизи.

Виклики сучасності у сфері судово-експертної діяльності зумовлено низкою важливих чинників, головними з яких є зростання транснаціональної злочинності; міжнародний тероризм; незаконна міграція; цифрова трансформація всіх галузей людської діяльності; стрімкий розвиток інформаційних технологій і телекомунікацій; проблеми із дотриманням прав людини¹⁷. Поза

12 Шайгородський Ю. Глобалізація: неминучість концептуальних змін. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3 (54). С. 64—75.

13 Chimmanee K., Jantavongso S. Practical mobile network planning and optimization for Thai smart cities: Towards a more inclusive globalization. *Research in Globalization*. 2021. Vol. 3. P. 1—15. DOI: 10.1016/j.resglo.2021.100062 (дата звернення 24.11.2021).

14 Див.: Войтович Р. В., Солоха М. Т. Глобалізаційні процеси в сучасному світі : навч.- метод. мат-ли / уклад. Г. І. Бондаренко. Київ, 2013. С. 4.

15 Там само. С. 6.

16 Коломоєць Т. О., Баранчик П. О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя, 2012. С. 69.

17 Смирнова С. А. Современные тренды развития судебной экспертизы. *Судебная экспертиза: вчера и сегодня* : сб. мат-лов науч.-практ. конф., посвящ. 70-лет. Республик. центра судеб. эксперт. им. Х. Сулаймановой (Ташкент, 30.06—01.07.2021). Ташкент, 2021. С. 13—18.

інтеграцією з міжнародною спільнотою не можна повною мірою забезпечити правосуддя якісною експертизою, тому необхідно переймати найкраще із зарубіжного досвіду й використовувати ці напрацювання для підвищення ефективності судово-експертної діяльності в нашій державі.

Саме цим зумовлено потребу в удосконаленні судово-експертної діяльності в Україні з переведенням її на новий рівень використання спеціальних знань із застосуванням найкращих світових практик.

Процеси глобалізації в судовій експертизі реалізовано передусім завдяки адаптації національного законодавства про судову експертизу до європейського й уніфікації методик експертних досліджень для всіх судово-експертних установ шляхом їх акредитації згідно з міжнародними стандартами якості¹⁸. Багато науковців і експертів-практиків доречно зазначають неможливість існування судової експертизи в межах окремої держави й наголошують на необхідності відповідності судово-експертної діяльності в державі національним принципам і міжнародним правовим та професійним стандартам¹⁹.

Міжнародні стандарти існують у будь-якій сфері правового регулювання, проте їх найчастіше ототожнюють зі стандартами, які регулюють технічну сферу, оскільки вони є найпоширенішими. Однак сьогодні складно уявити будь-яку царину суспільного життя, у якій би не існувало загальноновизнаних міжнародних стандартів²⁰. Стандартизація є основним механізмом для організації й підтримки на високому рівні показника якості виконання експертизи в судово-експертній діяльності.

У міжнародних конвенціях закріплено принципи захисту прав людини та громадянина — права на справедливий судовий розгляд у розумні строки й обов'язок держави проводити ефективно розслідування будь-яких порушень основоположних прав людини. Дотримання цих принципів має впевнити кожну людину в тому, що під час проведення судової експертизи фахівці застосують достовірні методики дослідження для отримання об'єктивних даних незалежно від того, яка судово-експертна установа або приватний експерт проводитиме дослідження²¹. Імплементация міжнародних стандартів у національне законодавство підвищує

- 18 Див.: Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про взаємозалежність європейських інтеграційних процесів і тенденцій інтеграції спеціальних знань в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 17. С. 152—158. DOI: 10.32353/khrife.2017.18 (дата звернення: 19.11.2021).
- 19 Див., напр.: Клименко Н. І., Купрієвич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130—134; Клименко Н. І. Міжнародне значення судово-експертної діяльності. *Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. мат-лів кругл. столу. Київ, 2015. С. 165—168. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/9038> (дата звернення: 20.11.2021); Матвеевський О. В., Бабін Б. В. Міжнародно-правові стандарти судової експертизи та їх національна реалізація. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22). Т. 4. С. 73—79. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2018/16.pdf (дата звернення: 19.11.2021).
- 20 Русецький А. А. Про організацію судово-експертної діяльності: міжнародний аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 17. С. 158—165. DOI: 10.32353/khrife.2017.19 (дата звернення: 19.11.2021).
- 21 Див.: Андреева О. Б., Шарапова О. В. Визначення наукової обґрунтованості судово-експертних методик крізь призму міжнародного досвіду. *Актуальні питання судової*

впевненість у наданому експертом висновку та дає змогу вийти на вищий рівень розвитку суспільних відносин (зокрема, у судово-експертній діяльності).

Термін «міжнародні стандарти» використовують у різних сферах суспільного життя: він характеризує вимоги до певної діяльності з урахуванням міжнародного законодавства, світового досвіду та практики окремих держав. Згідно із Законом України «Про стандартизацію» «*міжнародний стандарт — стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів*»²². Так, до міжнародних належить стандарт, розроблений міжнародною організацією стандартизації *International Organization for Standardization (ISO)*. За Великим тлумачним словником української мови, «*міжнародний — стос. до відносин між народами і країнами; який існує між народами, поширюється на них; у якому беруть участь представники різних країн, народів*», а «*стандарт — норма, зразок, мірило*»²³.

Отже, міжнародні стандарти є джерелом найважливішої інформації, оскільки в них зібрано норми і правила, засновані на досягненнях у різних

галузях техніки, технології та практичного досвіду й визнані методом консенсусу представниками всіх зацікавлених сторін²⁴.

Стандартизацію судово-експертної діяльності розглядають як інструментарій для побудови системи управління установи, яка забезпечує якісне й оперативне проведення досліджень і, як результат, задоволення потреб замовників. В умовах реформування судової експертизи світовий досвід у вигляді міжнародних стандартів варто брати за основу й рухатися в одному напрямі з колегами всієї криміналістичної співдружності країн, що також поділяють такий підхід. Зусилля професіоналів, що впливатимуть на зміни законодавчих і підзаконних актів, мають бути спрямовані на розроблення єдиних норм та правил, за яких усі суб'єкти судової експертизи, судово-експертної діяльності й усі стейкхолдери отримуватимуть результат, що не викликає сумніву²⁵.

Європейська практика впровадження правових стандартів свідчить про наявність стандартів обов'язкових і стандартів, які мають рекомендаційний характер²⁶. Обов'язкові стандарти базуються на правових нормах, які ви-

---

експертизи та криміналістики : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річ. від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., засл. діяча науки і техн. Укр. М. В. Салтєвського (Харків, 07–08.11.2017). Харків, 2017. С. 85–87.

22 Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення: 19.11.2021).

23 Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2005. 1728 с.

24 Марценюк М. М., Гвоздецька І. В. Міжнародні стандарти якості. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3. Т. 2. С. 154–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3%282%29__35 (дата звернення: 19.11.2021).

25 Татарнікова Т. О. Стандартизація судово-експертної діяльності. *Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України* : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф.-дискус. (Київ, 19.10.2020). Київ, 2020. С. 56–59. URL: <http://nndes.org.ua/images/18112020.pdf> (дата звернення: 20.11.2021).

26 Див.: Хаустова М. Г. Міжнародні стандарти в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України* : зб. наук. пр. 2017. № 2 (89). С. 44–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2017_2_6 (дата звернення: 19.11.2021).

магають належної поведінки. Така особливість стандартів здебільшого визнає загальний напрям розвитку правової системи, оскільки за своєю правовою природою ці норми належать до норм-принципів і мають установчий характер. Необов'язкові стандарти мають рекомендаційний характер і є породженням міжнародного права ХХ ст., коли швидкість їх розвитку не збігалася з можливостями й бажаннями окремих держав. Поділ європейських правових стандартів на окреслені різновиди зумовив функціонування права у звичайному розумінні, що має обов'язковий характер, і «м'якого» права²⁷. Слід зазначити, що саме в процесі розвитку стандартизації в європейському праві відбувається своєрідне відпрацювання суспільних відносин у Європейському Союзі (далі — ЄС). Визначаючи європейський правовий стандарт як окрему категорію норм європейського права, маємо зауважити, що цей термін уживають у широкому розумінні як правовий стандарт, що містить такі елементи, як загальні принципи права ЄС і спільні цінності ЄС (вони стосуються людини, довкілля, економічних питань тощо)²⁸.

Запровадження європейських стандартів у діяльність національних судово-експертних установ є надзвичайно перспективним напрямом розвитку судової експертизи. Європейські правові стандарти формуються в межах двох найбільших регіональних міжнародних

об'єднань — Ради Європи та ЄС. Рада Європи встановлює передусім стандарти в гуманітарній сфері (щодо захисту прав людини, охорони довкілля, конституційного права), що зумовлено завданнями й метою її функціонування. ЄС через директиви, регламенти й інші нормативно-правові акти встановлює стандарти більшості сфер життєдіяльності населення країн ЄС²⁹.

Сьогодні стає актуальною вимога, пов'язана з визнанням результатів досліджень на міжнародному рівні. Так, для міжнародного визнання результатів вимірів діяльності будь-якої лабораторії має відповідати вимогам міжнародних стандартів. Згідно із цими вимогами всі судово-експертні лабораторії ЄС мають пройти акредитацію за міжнародним стандартом³⁰. Станом на сьогодні в міжнародній практиці для підвищення достовірності результатів судових експертиз і зменшення судових помилок активно акредитують судово-експертні лабораторії широкого профілю на відповідність вимогам *ISO/IEC 17025* «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» і *EN ISO/IEC 17020* «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів інспектування» з урахуванням *ILAC-G19:08/2014*³¹.

На підставі цих міжнародних стандартів проводять усебічне експертне оцінювання всіх чинників, що впливають на отримання результатів експерт

27 Хаустова М. Г. Знач. твір. С. 44.

28 Там само. С. 45.

29 Ключев О. М. До питання міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 18. С. 154—162. DOI: 10.32353/khrife.2018.17 (дата звернення: 20.11.2021).

30 Там само. С. 159.

31 Наранович О. В., Оноприенко С. А., Спасенко И. О. Необходимость аккредитации судебно-экспертных лабораторий. *Судебная экспертиза: вчера и сегодня* : сб. мат.-лов науч.-практ. конф., посвящ. 70-лет. Республик. центра судеб. эксперт. им. Х. Сулаймановой (Ташкент, 30.06.—01.07.2021). Ташкент, 2021. С. 40—45.

них досліджень і використовують для оцінювання судово-експертних лабораторій у всьому світі. Названі стандарти органи акредитації застосовують для оцінювання таких чинників:

- технічної компетентності персоналу;
- обґрунтованості та прийнятності методів досліджень (випробувань);
- тропності вимірювань і калібрувань національним еталонам;
- справності, калібрування й обслуговування вимірювального та випробувального обладнання;
- навколишнього середовища випробувань;
- відбору, оброблення та транспортування об'єктів і зразків;
- забезпечення якості випробувальних та вимірювальних даних ³².

Останнім часом роль міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи неухильно зростає ³³. Із метою вдосконалення експертних методик і формування єдиних стандартів судово-експертної діяльності, обміну інформацією та вирішення інших важливих завдань сьогодні у світі успішно функціонує значна кількість організацій, що свідчить про постійний інтерес міжнародної спільноти до сфери судово-експертної діяльності. Як один із провідних чинників забезпечення взаємного визнання експертиз, якості експертного

провадження, а також формування бази міжнародної інтеграції судово-експертних організацій у межах регіональних і світових процесів, світова експертна спільнота розглядає процес акредитації судово-експертних лабораторій.

Акредитація (від лат. *accredere* — довіряти) є ефективним способом демонстрування рівня технічної компетентності будь-якої лабораторії (зокрема, експертної) і є своєрідним засобом підвищення якості виконання робіт, надання послуг та продукції. Відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» (абз. 2 ст. 1) «акредитація органів з оцінки відповідності <...> — засвідчення національним органом України з акредитації того, що орган з оцінки відповідності відповідає вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими стандартами <...>, та у разі необхідності будь-яким додатковим вимогам щодо акредитації у відповідних сферах для провадження визначеної діяльності з оцінки відповідності» ³⁴.

У межах процедури акредитації процес стандартизації формалізують за певним алгоритмом. Акредитація експертних лабораторій є надійним відображенням їх технічної компетентності, яку визнають також на міжнародному рівні. Зазвичай акредитацію здійснює орган з акредитації у межах єдиної системи ³⁵. Акредитація випробувальних

32 ІЛАС В4:05/2011. Преймушества аккредитации для лаборатории. URL: <https://kca.gov.kg/uploads/editor/611246afc3d52.pdf> (дата звернення 20.11.2021).

33 Filipenko N., Spitsyna H., Shynkarenko I., Tsymbalistyi V. Implementation of Preventive Activity; Foreign Experience in Criminological Work of Forensic Science Institutions. *Electronic Scientific Journal Socrates*. 2021. № 1 (19). P. 32–39. DOI: 10.25143/socr.19.2020.1.032-038 (дата звернення: 24.11.2021).

34 Про акредитацію органів з оцінки відповідності : Закон України від 17.05.2001 р. № 2407-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14#Text> (дата звернення: 20.11.2021).

35 Див.: Антилевская Ю. А. О некоторых вопросах качества судебно-экспертной деятельности. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 2 (28). С. 32–39. URL: http://elar.naiiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16745/1/Visnik_2-28-2017-32-39.pdf (дата звернення: 24.11.2021).

лабораторій відповідно до вимог ДСТУ ISO/IEC 17025 і EN ISO/IEC 17020 означає, що результати є не тільки виправданими, а й визнаними стандартами, які не зміняться за будь-яких обставин (наприклад, якщо зміниться персонал лабораторії тощо). Метою акредитації є забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінювання відповідності, створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні. Через процедуру акредитації проходять органи із сертифікації, випробувальні лабораторії, метрологічні служби й інші учасники системи технічного регулювання з метрології. Система акредитації виступає основою для визнання результатів підтвердження відповідності як в Україні, так і за кордоном ³⁶.

Зважаючи на викладене вище, провідні завдання міжнародної акредитації у сфері судово-експертної діяльності — це забезпечення визнання на міжнародному рівні вітчизняних висновків судових експертів шляхом підтвердження їх компетенції, тому акредитація судово-експертних лабораторій на підставі принципів і процедур, узгоджених на міжнародному рівні, є найважливішим етапом на шляху до створення взаємної довіри.

Основними перевагами акредитації лабораторії є:

- установлення загальних вимог з демонстрування компетенції лабораторії для виконання конкретних випробувань або калібрувань;
- формування та підтримка атмосфери довіри й гарантій для

замовників і споживачів щодо надання якісної послуги в тій галузі, де акредитована лабораторія;

- постійне вдосконалення діяльності завдяки регулярним перевіркам з боку органу з акредитації;
- розширення частки ринку завдяки визнанню результатів роботи лабораторії учасниками ринку;
- скорочення витрат часу на доведення компетентності лабораторії;
- підвищення мотивації, кваліфікації й компетентності персоналу завдяки регулярним перевіркам з боку органу з акредитації;
- сприяння в розробленні й реалізації системи якості лабораторії;
- створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів і результатів вимірювань на міжнародному рівні;
- забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності та скорочення технічних бар'єрів;
- відображення позитивної динаміки розвитку методичного забезпечення акредитованих органів (шляхом диференціювання наукових досліджень);
- організація широкого інформаційного обміну (зокрема, інформаційно-довідковими масивами зразків) з акредитованими органами на єдиній методичній основі тощо ³⁷.

36 Хоша В. В., Мануленко О. В. Перспективи розвитку судово-експертних установ Міністерства юстиції України в аспекті вступу до європейської системи EFNSI. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 9. С. 244—249.

37 Див.: Лилова Ю. Ю., Заковирко О. М. Щодо діяльності міжнародної організації із стандартизації. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річ. від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., засл.

В умовах стандартизації, породжених сучасними процесами глобалізації, для забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності важливим кроком також є членство у міжнародних судово-експертних організаціях, зокрема в Європейській мережі криміналістичних наукових установ. Сучасний варіант глобалізації супроводжується гомогенізацією світу, яка зумовлює появу нових суб'єктів світового простору, так званих транснаціональних управлінських структур, із яких починається відлік нової форми світової самоорганізації³⁸. Провідним і найбільш розвиненим об'єднанням судово-експертних установ, яке сприяє підвищенню якості судової експертизи й поліпшенню взаємного обміну інформацією під час здійснення судово-експертної діяльності, є Європейська мережа інститутів судової експертизи (далі — *ENFSI*), заснована 1995 р. Це визнана міжнародна організація судових експертів, метою якої є сприяння науці й дослідженням, міжнародній співпраці, якості й компетентності, освіти й навчанню, розвитку у сфері судової експертизи. Членами *ENFSI* є 73 організації (експертні установи, криміналістичні лабораторії) із 39 країн Європи³⁹. Чим більше судово-експертних установ долучаться до *ENFSI*, тим більш плідною стане співпраця у цій галузі.

Вплив *ENFSI* на життя суспільства, розвиток науки й техніки полягає в тому, що виробники обладнання та засобів для судової експертизи приводять свою продукцію у відповідність до стандартів *ENFSI*. Основну увагу спрямовано на уніфікацію, сертифікацію та стандартизацію методик судово-експертного дослідження й підвищення якості судових експертиз⁴⁰.

Основним напрямом діяльності *ENFSI* є досягнення високої організації в галузі судово-експертної діяльності шляхом розвитку якості послуг із проведення судових експертиз на всіх етапах судочинства: від місця події до суду, що забезпечено такими умовами:

- членство в *ENFSI* об'єднує виробничі, наукові й методичні можливості судово-експертних установ;
- розширення членства в *ENFSI* закріплює довіру до цієї організації з боку правоохоронних структур і судів;
- налагоджуються та підтримуються ділові відносини з іншими організаціями, діяльність яких пов'язана з криміналістикою й судовою експертизою;
- усіляко заохочується діяльність усіх установ — членів *ENFSI*, які впроваджують в експертну практику сучасні методики дослідження, міжнародні стандарти

діяча науки і техн. Укр. М. В. Салтєвського (Харків, 07—08.11.2017). Харків, 2017. С. 87—89; Наранович О. В., Оноприєнко С. А., Спасенко І. О. Указ. соч. ; Хоша В. В. Міжнародний досвід акредитації судово-експертних установ і його використання в Україні. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 1 (31). С. 20—26. DOI: 10.37025/1992-4437/2019-31-1-20 (дата звернення: 24.11.2021).

38 Войтович Р. В. Зазнач. твір. С. 72.

39 Інститут спецтехніки та судових експертиз СБУ став членом Європейської мережі судово-експертних установ / Служба безпеки України : офіц. сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/povnyu/institut-spetstekhniky-ta-sudovykh-ekspertyz-sbu-stav-chlenom-yevropeiskoi-merezhi-sudovoekspertnykh-ustanov> (дата звернення: 20.11.2021).

40 Хазиев Ш. Н. Международные судебно-экспертные организации (часть 1). *Теория и практика судебной экспертизы*. 2009. № 1 (13). С. 171—177.

й забезпечують компетентність експертів у різних видах експертизи ⁴¹.

Слід визнати, що членство в *ENFSI* є важливим стратегічним напрямом розвитку для всіх вітчизняних судово-експертних установ, оскільки забезпечує високі міжнародні стандарти судово-експертної діяльності, взаємодію з широкого кола питань із європейськими партнерами, відкриває нові й перспективні напрями розвитку ⁴². Водночас відсутність загального фінансування міжнародної судово-експертної діяльності може негативно вплинути на якість висновків судових експертів і загалом на імідж держави на світовій експертній арені.

Висновки

Сучасні глобалізаційні й інтеграційні процеси втілення міжнародних норм у національне законодавство ставлять нові цілі та завдання щодо впровадження міжнародних стандартів якості у вітчизняну судово-експертну діяльність. Вивчення міжнародного досвіду й практики державного регулювання такої діяльності відкриває нові перспективи для підвищення її ефективності й покращення якості проведених експертних досліджень.

Запровадження міжнародних стандартів якості в судово-експертну діяльність є першочерговим завданням і запорукою того, що міжнародна спільнота на найвищому рівні визнає висновки судових експертів України. Важливими чинниками для підвищення ефективності судово-експертної діяльності на міжнародному рівні є також плідна співпраця з *ENFSI*.

Як важливий напрям розвитку експертного забезпечення правосуддя мож-

на виокремити необхідність чіткого законодавчого регламентування гарантій забезпечення діяльності судового експерта як на національному, так і на міжнародному рівні. При цьому провідним чинником, що позитивно впливатиме на імідж і якість експертних досліджень, має стати достатнє державне фінансування цієї діяльності. Реалізація запропонованих заходів дасть змогу не тільки забезпечити незалежність судового експерта, зробити продукт його праці більш якісним, а й суттєво підвищить ефективність судово-експертної діяльності загалом.

Судебно-експертная деятельность в условиях глобализации

Павлос Кипоурас, Инесса Овсянникова

Международная судебно-экспертная деятельность в современных реалиях приобретает всё большую популярность и характеризуется усилением глобализационных процессов в международных отношениях, созданием единого информационного пространства, в условиях которого значительно эффективнее становятся транснациональные связи как правозащитных и правоохранительных организаций, так и судебно-экспертных учреждений, а также отдельных судебных экспертов и учёных, специализирующихся на вопросах судебной экспертизы и судебно-экспертной деятельности.

Целью статьи является рассмотрение процессов стандартизации и аккредитации (как основных направлений международного сотрудничества в сфере судебно-экспертной деятельности в условиях глобализации) и ключевых инструментов признания результатов исследования и заключений судебного эксперта. Акцентируется внимание на том, что применение международных стандартов в сфере

41 Де Киндер Я. Европейская сеть судебно-экспертных учреждений (ENFSI). *Теория и практика судебной экспертизы*. 2011. № 4 (24). С. 200–204.

42 Чернявський С. С., Черноус Ю. М. Зазнач. твір.

судебной экспертизы является первоочередной задачей, способствующей повышению надёжности, прозрачности и уверенности в судебных доказательствах и сделанных экспертом выводах.

Подчёркнуто, что один из важных факторов повышения эффективности судебно-экспертной деятельности на международном уровне — сотрудничество с Европейской сетью институтов судебной экспертизы (ENFSI), основным направлением деятельности которой является улучшение обмена информацией в сфере криминалистики и повышение качества судебных экспертиз. Предложены определённые шаги на пути к обеспечению независимости судебного эксперта, повышению качества предоставленных им выводов и эффективности судебно-экспертной деятельности в целом.

Ключевые слова: аккредитация; глобализация; эффективность; международное сотрудничество; судебно-экспертная деятельность; стандартизация.

Forensic science activity in globalization context

Pavlos Kipouras, Inessa Ovsiannykova

International forensic science activity in modern realities is becoming increasingly popular and characterized by increasing globalization processes in international relations, creation of a single information space, in which transnational relations of human rights and law enforcement organizations and forensic institutions, as well as individual forensic experts and scientists specializing in forensic science and forensic science activity.

This article purpose is to consider standardization and accreditation procedures (as the main areas of international cooperation in the field of forensic science activity in the context of globalization) and key tools for recognizing research results and forensic expert conclusions. Emphasis is placed on

the fact that application of international standards in the field of forensic science is a priority that contributes to increasing reliability, transparency and confidence in forensic evidence and conclusions made by forensic expert.

It was emphasized that one of the important factors in improving efficiency of forensic science at the international level is cooperation with the European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI) whose main activity is to improve information exchange of in forensics and improve of forensic science quality. Certain steps are proposed on the way for ensuring forensic expert independence, improving quality of forensic expert conclusions provided and effectiveness of forensic science activity in general.

Keywords: accreditation; globalization; efficiency; international cooperation; forensic science activity; standardization.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішеннях про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Автори внесли свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автори заявляють, що у них відсутній конфлікт інтересів.

References

- Andriieva, O. B., Sharapova, O. V. (2017). Vyznachennia naukovoї obgruntovanosti sudovo-ekspertnykh metodykh kriz pryzmu mizhnarodnoho dosvidu [Determining Scientific Validity of Forensic Methods through the Prism of International Experience]. *Aktualni pytannia*

- sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mat-liv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-rich. vid dnia narodzh. d-ra yuryd. nauk, prof., zasl. diiacha nauky i tekhn. Ukr. M. V. Saltevs'koho (Kharkiv, 07—08.11.2017). Kharkiv [in Ukrainian].
- Antilevskaia, Iu. A. (2017). O nekotorykh voprosakh kachestva sudobno-ehkspertnoi deiatelnosti [On Some Issues of Forensic Activity Quality]. *Kryminalistichnii visnik*. № 2 (28). URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16745/1/Visnik_2-28-2017-32-39.pdf [in Russian].
- Bek, U. (2000). *Obshchestvo riska. Na puti k drugomu modernu* [Risk society. On the Way to Another Modern]; per. s nem. Moskva [in Russian].
- Cherniavskiy, S. S., Chornous, Yu. M. (2021). Mizhnarodni standarty sudovo-ekspertnoi diialnosti [International Standards of Forensic Science]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* : zb. mat-liv mizhnar. nauk.-prakt. konf.-polilohu (Kharkiv, 15—16.04.2021). Kharkiv [in Ukrainian].
- Cheshkov, M. A. (2002). Smysl protivostoianii: ne alternativnost, no variabelnost [Meaning of Confrontation: not Alternative but Variability]. *Mirovaia ehkonomika i mezhdunarodnye otnosheniia*. № 6 [in Russian].
- Chimmanee, K., Jantavongso, S. (2021). Practical mobile network planning and optimization for Thai smart cities: Towards a more inclusive globalization. *Research in Globalization*. Vol. 3. DOI: 10.1016/j.resglo.2021.100062.
- Coleman, W. D., Underhill, G. D. (1998). *Regionalism and Global Economic Integration*. London. DOI: 10.4324/9780203058350.
- De Kinder, Ia. (2011). Evropeiskaia set sudobno-ehkspertnykh uchrezhdenii (ENFSI) [European network of forensic science institutes (ENFSI)]. *Teoriia i praktika sudobnoi ehkspertizy*. № 4 (24) [in Russian].
- Diurkgeim, Eh. (1995). *Sotsiologiia. Ee predmet, metod, prednaznachenie* [Sociology. Its subject, Method, Purpose]; per. s fr. A. B. Gofmana. Moskva [in Russian].
- Filipenko, N., Spitsyna, H., Shynkarenko, I., Tsybalisty, V. (2021). Implementation of Preventive Activity; Foreign Experience in Criminological Work of Forensic Science Institutions. *Electronic Scientific Journal Socrates*. № 1 (19). DOI: 10.25143/socr.19.2020.1.032-038.
- Held, D., McGrew, A. (2007). *Globalization theory: approaches and controversies*. Cambridge — Massachusetts.
- Instytut spetstekhniky ta sudovykh ekspertyz SBU stav chlenom Yevropeiskoi merezhi sudovo-ekspertnykh ustanov* [Institute of Special Equipment and Forensic Science of Security Service of Ukraine Became a Member of the European Network of Forensic Expert Institutes]/ Ofitsiinyi sait Sluzhby bezpeky Ukrainy. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/institut-spetstekhniky-ta-sudovykh-ekspertyz-sbu-stav-chlenom-yevropeiskoi-merezhi-sudovoe-kspertnykh-ustanov> [in Ukrainian].
- Khaustova, M. H. (2017). Mizhnarodni standarty v konteksti yevropeiskoi protsesiv v Ukraini [International Standards in Context of European Integration Processes in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 2 (89). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2017_2_6 [in Ukrainian].
- Khaziev, Sh. N. (2009). Mezhdunarodnye sudobno-ehkspertnye organizatsii (chast 1) [International Forensic Science Organizations (Part 1)]. *Teoriia i praktika sudobnoi ehkspertizy*. № 1 (13) [in Russian].
- Khosha, V. V. (2019). Mizhnarodnyi dosvid akredytatsii sudovo-ekspertnykh ustanov i yoho vykorystannia v Ukraini [International Experience in Accreditation of Forensic Science Institutions and its Use in Ukraine]. *Kryminalistichnyi visnyk*. № 1 (31). DOI: 10.37025/1992-4437/2019-31-1-20 [in Ukrainian].
- Khosha, V. V., Manulenko, O. V. (2009). Perspektivy rozvytku sudovo-ekspertnykh ustanov Ministerstva yustytzii Ukrainy v aspekti vstupu do yevropeiskoi systemy EFNSI [Prospects for Development of Forensic Institutions of the Ministry of Justice of Ukraine in Terms of Accession to the EFNSI European system]. *Teoriia ta praktika sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 9 [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. (2021). International Research Cooperation is Effective Mechanism for Forensic Science Improvement. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. № 1(3). DOI: 10.32353/acfs.3.2021.02.
- Kliuiev, O. M. (2018). Do pytannia mizhnarodnoho spivrobitnytstva v haluzi sudovoi ekspertyzy [On the Issue of International Cooperation in the Field of Forensic Science]. *Teoriia ta praktika sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 18. DOI: 10.32353/khrife.2018.17 [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. M. (2018). Mizhnarodni standarty ta mizhnarodne spivrobitnytstvo u sferi sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini [International Standards and International Cooperation in the Field of Forensic Science in Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mat-liv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 95-rich. stvor. KhNDISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa (Kharkiv, 10—11.10.2018). Kharkiv [in Ukrainian].
- Klymenko, N. I. (2015). Mizhnarodne znachennia sudovo-ekspertnoi diialnosti [International Significance of Forensic Activity]. *Sudovo-*

- ekspertna diialnist: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku : zb. mat-liv kruhl. stolu. Kyiv. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/9038> [in Ukrainian].
- Klymenko, N. I., Kuprievych, O. A. (2015). Mizhnarodne spivrobotnytstvo sudovo-ekspertnykh ustanov [International Cooperation of Forensic Institutions]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 4 [in Ukrainian].
- Kolomoiets, T. O., Baranchyk, P. O. (2012). *Pryntsypy administratyvnoho prava* [Principles of Administrative Law]: monohrafiia. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Kosolapov, N. (2001). Globalizatsiia: sushchnostnye i mezhdunarodno-politicheskie aspekty [Globalization: Essential and International Political Aspects]. *Mirovaia ehkonomika i mezhdunarodne otsheniia*. № 3 [in Russian].
- Lylva, Yu. Yu., Zakovyрко, O. M. (2017). Shchodo diialnosti mizhnarodnoi orhanizatsii iz standartyzatsii [Regarding Activities of the International Organization for Standardization]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mat-liv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-rich. vid dnia narodzh. d-ra yuryd. nauk, prof., zasl. diiacha nauky i tekhn. Ukr. M. V. Saltevs'koho (Kharkiv, 07–08.11.2017). Kharkiv [in Ukrainian].
- Martseniuk, M. M., Hvozdet'ska, I. V. (2012). Mizhnarodni standarty yakosti [International Quality Standards]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. № 3. T. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3%282%29__35 [in Ukrainian].
- Matvieievskiy, O. V., Babin, B. V. (2018). Mizhnarodno-pravovi standarty sudovoi ekspertyzy ta yikh natsionalna realizatsiia [International Legal Standards of Forensic Science and their National Implementation]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 1 (22). T. 4. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2018/16.pdf [in Ukrainian].
- Naranovich, O. V., Onoprienko, S. A., Spasen'ko, I. O. (2021). Neobkhdimost akkreditatsii sudebno-ehkspertnykh laboratorii [The Need for Accreditation of Forensic Laboratories]. *Sudebnaia ehkspertiza: vchera i segodnia* : sb. mat-lov nauch.-prakt. konf., posviashch. 70-let. Respublik. tsentra sudeb. ehkspert. im. Kh. Sulaimanovoi (Tashkent, 30.06.—01.07.2021). Tashkent [in Russian].
- Polanyi, M. (1946). *Science, Faith and Society: Eighteenth Series Riddell Memorial Lectures*. London.
- Rusetskyi, A. A. (2017). Pro orhanizatsiiu sudovo-ekspertnoi diialnosti: mizhnarodnyi aspekt [On Organization of Forensic Activities: International Aspect]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 17. DOI: 10.32353/khrife.2017.19 [in Ukrainian].
- Shaihorodskiy, Yu. (2012). Hlobalizatsiia: nemynuchist kontseptualnykh zmin [Globalization: Inevitability of Conceptual Change]. *Politychnyi menedzhment*. № 3 (54) [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). Do pytannia pro vzaïmozalezhnist yevropeïskykh intehratsiïnykh protsesiv i tendentsii intehratsiï spetsialnykh znan v Ukraini [On the Issue of Interdependence of European Integration Processes and Trends in Integration of Specific Expertise in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 17. DOI: 10.32353/khrife.2017.18 [in Ukrainian].
- Smirnova, S. A. (2021). Sovremennyye trendy razvitiia sudebnoi ehkspertizy [Modern Trends in Development of Forensic Science]. *Sudebnaia ehkspertiza: vchera i segodnia* : sb. mat-lov nauch.-prakt. konf., posviashch. 70-let. Respublik. tsentra sudeb. ehkspert. im. Kh. Sulaimanovoi (Tashkent, 30.06—01.07.2021). Tashkent [in Russian].
- Tatarnikova, T. O. (2020). Standartyzatsiia sudovo-ekspertnoi diialnosti [Standardization of Forensic Science Activity]. *Mistse nederzhavnoi sudovoi ekspertyzy u zabezpechenni sudochynstva Ukrainy* : mat-ly Vseukr. nauk.-prakt. konf.-dyskus. (Kyiv, 19.10.2020). Kyiv. URL: <http://nndes.org.ua/images/18112020.pdf> [in Ukrainian].
- Uhrovetskyi, O. P., Malanchak, V. Ye. (2019). Napriamky formuvannia suchasnoho teoretychnoho pidhruntia sudovo-ekspertnoi diialnosti v Ukraini [Directions of Formation of Modern Theoretical Basis of Forensic Activity in Ukraine]. *Sudova ekspertyza: suchasnist ta maibutnie* : zb. mat-liv kruhl. stolu (Lviv, 25.01.2018). Lviv [in Ukrainian].
- Veber, M. (1998). *Sotsiologiia. Zahalnoïstoriïchni analizy. Polityka* [Sociology. General Historical Analyzes. Policy]; per. z nim. O. Pohorilyi. Kyiv [in Ukrainian].
- Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. New York.
- Veblen, T. (1919). *The Place of Science in Modern Civilisation and Other Essays*. New York.
- Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great Explanatory Dictionary of the Ukrainian language] (2005) (z dod. i dopov.) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin [in Ukrainian].
- Voitovych, R. (2013). Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia v umovakh hlobalnoi intehratsii [Modernization of Public Administration in Context of Global Integration]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2013_2_4 [in Ukrainian].

- Voitovych, R. V. (2007). *Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia (teoretyko-metodolohichniy analiz)* [Globalization Impact on the System of Public Administration (Theoretical and Methodological Analysis)]: monohrafiia / za zah. red. d-ra filosof. nauk, prof. V. M. Kniazieva. Kyiv. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/lib/1/category/1179/view/1730> [in Ukrainian].
- Voitovych, R. V., Solokha, M. T. (2013). *Hlobalizatsiini protsesy v suchasnomu sviti* [Globalization Processes in Modern World]: navch.- metod. mat-ly ; uklad. H. I. Bondarenko. Kyiv [in Ukrainian].
- Weiss, L. (1998). *The Myth of the Powerless State: Governing the Economy in a Global Era*. Oxford.
- Weiss, L. (2005). The State Augmenting Effects of Globalisation. *New Political Economy*. Vol. 10. № 3. DOI: 10.1080/13563460500204233.
- Yameogo, C. E. W., Omojolaibi, J. A., Dauda, R. O. S. (2021). Economic globalisation, institutions and environmental quality in Sub-Saharan Africa. *Research in Globalization*. Vol. 3. 100035. DOI: 10.1016/j.resglo.2020.100035.

Кіпоурас, П., Овсянникова, І. (2021). Судово-експертна діяльність в умовах глобалізації. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 3 (25). С. 169–184. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.12.